فصلنامه مطالعات حقوق
Journal of Legal Studies
شماره بیست و پنجم. پاییز ۱۳۹۷، صص۴۳-۱۷ Vol 3. No 25. 2018, p 17-43
شماره شاپا (۲۵۳۸-۶۳۹۵) ISSN: (2538-6395)

مصونیت قضایی و اجرایی دولت‌ها در پرتو آخرین تحولات

ابراهیم موسی‌زاده[۱]. معصومه دارائی[۲]
۱. دانشیار. دکتری حقوق عمومی، دانشگاه تهران. تهران. ایران
e.mousazadeh@ut.ac.ir
۲. کارشناس ارشد حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، تهران. ایران
m.daraei92@gmail.com

چکیده
هدف از نگارش این مقاله بررسی مصونیت قضایی و اجرایی دولتها در پرتو آخرین تحولات، بیان قواعد حقوق بین‌الملل‌عرفی در برابر دادگاه‌های کشورهای دیگر و استثنائات وارده بر این مصونیت‌ها می‌باشد. این قواعد که در رویه دولتها و آراء قضایی دادگاه‌ها و قوانین ملی کشورها، کم‌و بیش منعکس شده است، با امضای کنوانسیون سال ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد تحت عنوان «کنوانسیون مصونیت‌های قضایی دولتها و اموال آنها» رشد و توسعه بیشتری پیدا کرده است. اصل برابری حاکمیت دولت‌ها از اصول بنیادین نظام حقوق بین‌الملل موجود است، لذا اصل مصونیت قضایی دولت‌ها، ریشه در این اصل بنیادین دارد و دولتها را از اعمال صلاحیت بر اعمال حاکمیتی دولت دیگر، باز می‌دارد. اینکه علیرغم وجود تحقیق و پژوهش بسیار در بحث مصونیت قضائی و تعریف از مفهوم، ابعاد، اسناد ومنابع آن در بسیاری از منابع، اما کمتر توجهی به بحث مصونیت اجرایی شده است، پرداختن به این موضوع را حائز اهمیت می‌سازد. در این مقاله سعی شده است به تعریف از مفهوم و ابعاد آن پرداخته و در این گذر به تحلیل مصادیق و پرونده های تحولات مرتبط با مصونیت از جانب برخی دولتها بپردازد و نهایتاً به بحث برجام که از جمله آخرین تحولات مرتبط حقوق بین الملل در مورد جمهوری اسلامی ایران می‌باشد، پیوند خواهد داد و تشریح مختصری از این باب از دولتهایی که دخیل هستند هم بازگو کرده است.

واژه‌های کلیدی: مصونیت، مصونیت قضائی، مصونیت اجرائی، استقلال ملل، مسئولیت دولت.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

مقدمه

مصونیت دولت ها یکی از اولین مفاهیم و اصول حقوقی شناخته‌شده در جامعه بین‌المللی است. اصل مصونیت در بدو امر، بر تعهد به عدم اعمال صلاحیت بر حاکمان و پادشاهان دلالت داشت و در ادبیات حقوق بین‌الملل کلاسیک در مفهوم مصونیت مطلق پادشاه حاکم و اموالش از اعمال صلاحیت پادشاهان دیگر شناخته‌شده بود؛ اما با تحولاتی که در مفهوم حاکمیت پدید آمد، حق برخورداری از مصونیت، از «شخص حاکم» به «دولت حاکم» تغییر یافت. امروزه استعمال لفظ «مصونیت» اختصاص به مباحث «مصونیت دولت» ندارد، بلکه مفهوم مصونیت در شاخه‌ها و شعب مختلف حقوق بین‌الملل با معانی و مفاهیم متمایزی به کار می‌رود. بنابراین، وقتی از مصونیت در یک مفهوم خاصی سخن گفته می‌شود، ترسیم مفهوم و حدّ و مرز آن در مقایسه با سایر کاربردهای احتمالی، از الزامات اولیه ورود به بحث می‌باشد. علاوه بر این، تمایز مفهوم مصونیت دولت از برخی مفاهیم مشابه در نظام‌های حقوق داخلی نیز ایجاب می‌کند که حدود مفهوم مصونیت دولت تبیین و برای اجتناب از اختلاط با موضوع‌های مشابه، تعریف روشنی از آن ارائه و بر جهات افتراق آنها با یکدیگر تأکید شود.

مصونیت دولت یا مصونیت حاکم یکی از مفاهیم و اصول حقوق بین‌الملل عمومی است که مطابق آن دولتی که درصدد اعمال صلاحیت بر دولت دیگر می‌باشد، در راستای حفظ نظم و هماهنگی بین‌المللی، الزاماً از اعمال صلاحیت بر دولت دیگر خودداری می‌کند. اثر مصونیت، حمایت از یک دولت در قبال اعمال صلاحیت دادگاه‌ها و سایر مقامات داخلی دولت‌های دیگر است. بنابراین مصونیت دولت این‌گونه تعریف‌شده است: «اصولاً، هر دولت خارجی باید از صلاحیت قضایی دولت مقر دادگاه، در مورد اعمالی که در اجرای اقتدار حاکمه خود انجام داده است، مصون باشد.»

در این میان به نظر می‌رسد موضوعات مختلفی برای پژوهش و مطالعه در خصوص مصونیت قضایی و اجرایی دولت‌ها وجود دارد که تاکنون مورد غفلت جامعه حقوقی کشور واقع‌شده که لازم است به‌صورت علمی و دقیق موردبررسی قرار گیرد. بر این اساس در این مقاله به روش توصیفی و تحلیلی در پی بررسی مصونیت قضایی و اجرایی دولت‌ها در پرتو آخرین تحولات حقوق بین‌الملل با هدف تبیین «مصونیت دولت» به‌عنوان یکی از اصول و مفاهیم حقوق بین‌الملل، هستیم. در ابتدا به تعریف مصونیت دولت در مقایسه با مفاهیم مشابه، و سپس به تحقیق و بررسی در منابع، مبنا و قلمرو مصونیت دولت و تحولات آن می‌پردازیم.

مرور پیشینه تحقیق و بررسی مبانی نظری

مصونیت دولت یا مصونیت حاکم یکی از مفاهیم و اصول حقوق بین‌الملل عمومی است، بر اساس قاعده عام مصونیت دولت، هر دولتی متعهد است از اعمال صلاحیت قضایی بر اعمال و اموال سایر دولت‌ها اجتناب کند. مطابق آن دولتی که درصدد اعمال صلاحیت بر دولت دیگر می‌باشد، در راستای حفظ نظم و

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

هماهنگی بین‌المللی، الزاماً از اعمال صلاحیت بر دولت دیگر خودداری می‌کند. بنابراین اثر مصونیت، حمایت از یک دولت در قبال اعمال صلاحیت دادگاه‌ها و سایر مقامات داخلی دولت‌های دیگر است.

مفهوم مصونیت سران دولت‌ها و مقامات دولتی از اوایل قرن بیستم تاکنون تحول شگرفی یافته است. در دکترین و رویه قضایی، مصونیت دولت غالباً به‌عنوان تجلی اصل برابری دولت‌ها تلقی شده است. مطابق این دیدگاه هر دولتی، به دلیل برابری خود با دولت‌های دیگر، باید از اعمال صلاحیت سرزمینی انحصاری خود در پرونده‌ای که در آن دولت دیگر خوانده دعوی قرارگرفته است، اجتناب کند.

اگرچه مفهوم مصونیت دولت در حقوق بین‌الملل، دربرگیرنده مصونیت از هرگونه اعمال صلاحیت یک دولت بر دولت دیگر در ابعاد مختلف قانون‌گذاری، اجرایی و قضایی است، اما آنچه بیش از سایر ابعاد مصونیت در دکترین و رویه مورد ابتلا و توجه قرارگرفته است، بعد قضایی مصونیت دولت می‌باشد و این مفهوم غالباً در اسناد و اظهارنظرهایی ملاحظه می‌شود که در آن‌ها، مصونیت به‌عنوان مانعی بر صلاحیت دولت مقر دادگاه مطرح‌شده است.

تئوری مصونیت مطلق: موجزترین معنای این تئوری را می‌توان در قضیه‌ی قریشی[1] علیه شوروی دانست که می‌گوید: طبق این دکترین دولت در تمامی موارد می‌بایست در دادگاه‌های خویش طرف دعوی قرار گرفته و به موجب قانون خویش مورد قضاوت قرار گیرد. تئوری مصونیت مطلق به واسطه‌ی گسترش تجارت بین‌المللی و به‌خصوص در جهت ترسیم ناشی از ویرانی های جنگ جهانی، باعث رونق چشمگیر تجارت مابین کشورها شد.

تئوری مصونیت محدود: اساس تئوری مصونیت محدود، بر پایه ی تفکیک فی مابین اعمال تصدی[2] اعمال حاکمیت دولت[3] استوار می باشد که به موجب آن اعطای مصونیت صرفاً محدود به اعمال حاکمیتی می شود. در این تئوری دولت در دو شخصیت فرض شده که مصون یا پاسخگو می باشد.

مصونیت پارلمانی: مصونیت پارلمانی از انواع مصونیت قانونی است که براساس آن اعضای مجالس نمایندگان و مجالس قانون گذاری، از تبعات قانون انجام وظایف خود مانند تحت تعقیب دادگاه قرار گرفتن یا اعلام جرم علیه آنها، یا اعمال پلیسی معافند. این مصونیت محدود به دوره نمایندگی نیست و پس از پایان دوره نیز نسبت به اعمالی که در دوران نمایندگی انجام شده، پابرجا می ماند

مصونیت دیپلماتیک: مصونیت دیپلماتیک، گونه ای از مصونیت قانونی است که دوکشور در قبال یکدیگر متعهد می شوند که دیپلماتها و مقامات ارشد دولتی، یکدیگر را تحت تعقیب قانونی قرار ندهند، اما همچنان امکان اخراج آنها وجود دارد.

---

۱. قضیه قریشی علیه اتحاد جماهیر شوروی، ص ۱۰۶۷ این قضیه که به واسطه معامله تجاری بین آقای قریشی (شعبه پاکستان) و دولت شوروی صورت گرفت و دولت شوروی از پرداخت حق کمیسیون آقای قریشی امتناع کرد لذا او مجبور به پیگیری فرایند قضائی علیه آن دولت شد که در سال ۱۹۷۴ منجربه صدور رأی دیوان عالی کشور پاکستان به نفع او شد.

2. jure gestions
3. jure imperii

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

مصونیت قانونی: یکی از سبب های معافیت از مجازات است که شخص دارای آن در صورت ارتکاب عمل مجرمانه از تبعات عمل خود معاف است و به جهت آن قابل تعقیب و مجازات نیست. لازم به ذکر است مبنای وضع مصونیت ها، برخی مصلحت ها و ملاحظات سیاسی و اجتماعی است.

مصونیت در حقوق بین الملل: هر کشور یا مقامات عالی رتبه حکومتی آن در یک کشور دیگر، از یک سلسله امتیازات طبق حقوق بین المللی برخوردارند که به آن امتیازات، مصونیت می گویند. دارندگان چنین امتیازاتی به دلیل کشور بودن و یا دارا بودن مقام عالی رتبه حکومتی، مصون از تعرض و مصون ازتعقیب و محاکمه و مصون ازهرگونه اقدام اداری و اجرایی و به طور کلی مصون از صلاحیت سرزمینی کشور دیگرند. مصونیت، در واقع مصونیت از صلاحیت است که نتیجه آن، معافیت از مسئولیت می‌باشد. هدف از مصونیت در حقوق بین‌الملل احترام به حاکمیت کشورهاست و از این رو، میان مصونیت و برابری حاکمیت، پیوندی مستقیم و گسترده وجود دارد. امروزه، گرایش مصونیت بر تفکیک دوگانه ای مبتنی است. از یک سوتفکیک میان مصونیت از تعرض، مصونیت قضایی و مصونیت اجرایی و از سوی دیگر میان اعمال حاکمیت و اعمال تصدی.

مصونیت دولت: مصونیت دولت[4]یا مصونیت حاکم[5]یکی از مفاهیم و اصول حقوق بین الملل عمومی است که مطابق آن دولتی که درصدد اعمال صلاحیت بردولت دیگر می باشد، در راستای حفظ نظم و هماهنگی بین المللی، الزاماً از اعمال صلاحیت بر دولت دیگر خودداری می کند. بنابراین اثر مصونیت، حمایت از یک دولت در قبال اعمال صلاحیت دادگاه ها و سایر مقامات داخلی دولت های دیگر است. مصونیت دولت به این معنی است که هر دولت خارجی باید از صلاحیت قضایی دولت مقر دادگاه، در مورد اعمالی که در اجرای اقتدار حاکمه خود انجام داده است، مصون باشد.

مصونیت قضایی: مصونیت قضایی یکی از انواع مصونیت قانونی و سبب‌های معافیت از مجازات است که براساس آن تمامی گفته‌ها و نوشته‌های افراد در مراجع قضایی، که برای اثبات حقانیت یا دفاع از خود یا دیگری و یا تلاش برای کشف حقیقت، ارائه می‌شوند مصون از تعقیب و مجازات است. پس اگر این رفتارها جرم محسوب شوند، قابل رسیدگی و کیفر نیستند.

مسأله مصون بودن دولتها و اموال آنها در برابر اقدامات قضائی محاکم و مراجع دولتهای دیگر و حدود این مصونیتها، از دو قرن پیش مورد بحث و گفتگوهای بسیار قرار گرفته است و آراء قضائی مختلفی در این باره صادر گشته است. قواعد حقوق بین الملل عرفی نیز دستخوش نوسانات گوناگون در این زمینه بوده است.

حاکمیت در حقوق بین الملل به مفهوم وضعیت حقوقی دولت‌ها در جامعه بین الملل بوده و مستلزم آن است که دولت دارای حاکمیت، تابع صلاحیت ارضی، اجرائی، تقنینی و قضایی دولت دیگری نباشد. از

---

4. state immunity
5. sovereign immunity

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

آنجا که دولتها در حقوق بین الملل دارای وضعیت حقوقی برابر هستند، لذا از اصل حاکمیت، اصل برابری دولتها نامیده می‌شود. براساس این اصل که "برابرها بر یکدیگر سلطه ای ندارند" دولتها از اصل مصونیت برخوردارند و به این ترتیب هیچ دولتی نباید نسبت به سایر دولتها، اعمال صلاحیت قضایی یا اجرایی نماید.

زمینه ی طرح موضوع مصونیت قضایی: از دلایلی که هراز چندگاهی بحث درمورد مصونیت قضایی و اجرایی کشورها را در اخراج از قلمروشان مطرح می کند، پیامد اقدامات قضایی و یا اجرایی مغایر چنین مصونیتی از ناحیه برخی از دستگاه‌های حکومتی یک کشور است. اینگونه اقدامات یا بدون مستندات قانونی صورت می‌گیرند و یا از مبانی قانونی و حقوقی چندان مستحکمی برخوردار نیستند و در هرحال، موجبات مسئولیت بین المللی کشورهای مختلف را فراهم می‌کنند. اما هنگامی که اقدامات خلاف از ناحیه‌ی دیگر به قانونگذاری یک کشور سرزند و صریحاً به شکل «قانون» درآید. چنین به نظر می رسد که عمل خلاف آشکارتر و انتساب آن به کشورهای مختلف آسانتر بوده و در نتیجه احرازمسئولیت سریعتر انجام گیرد. بدیهی است که اقدامات قضایی و یا اجرایی مبتنی بر قانون خلاف، امر جداگانه ای است.

مصونیت قضایی دولت در حقوق بین الملل اگر چه مستقیماً به اعمال یا عدم اعمال صلاحیت قضایی محاکم داخلی مربوط می‌شود ولی از آن متفاوت است. در این مصونیت محاکم داخلی دولتها جز در موارد استثنایی از اعمال صلاحیت بر دولتهای خارجی منع می شوند. در حالیکه در مصونیت قضایی دولت در حقوق داخلی، محاکم قضایی از اعمال صلاحیت نسبت به دولت متبوع خویش منع می‌شوند. کنوانسیون ملل متحد راجع به مصونیتهای صلاحیتی دولتها و اموال آنها، مصونیت دولت را چنین تعریف می‌کند: هر دولت در ارتباط با خود و اموالش، از صلاحیت دادگاه های دولت دیگر، مصون است.

کنوانسیون مصونیت قضایی دولتها و اموال آنها: کنوانسیون مصونیت قضایی دولتها و اموال آنها، ضمن پذیرش استثنای مربوط به صدمات شخصی و خسارات وارده به اموال، در ماده ۱۲ خودبیان کرده است: یک دولت در نزد دادگاه دولت دیگر که به نحوی در یک دادرسی مربوط به جبران خسارت مالی ناشی از فوت یا صدمه به شخص و یا خسارت به اموال عینی یا از بین رفتن آن به علت ترک فعلی که ادعا شده است قابل انتساب به آن دولت می‌باشد، ذیصلاح است، چنان چه آن فعل یا ترک فعل کلاً یا بخشی از آن در قلمرو آن دولت دیگر رخ داده باشد و چنان چه عامل فعل یا ترک در زمان ارتکاب فعل یا ترک فعل در آن قلمرو حضور داشته باشد، نمی تواند به مصونیت از صلاحیت استناد نماید مگر این که دولتهای مربوط به گونه دیگری توافق نموده باشند.

هدف مصونیت دولت: هدف مصونیت دولت، پشتیبانی از نهاد دولت[6]یا دولت-کشور به عنوان تابع اصلی حقوق بین الملل، در برابر تعقیب یا ایراد اتهام در دادگاه های خارجی یا ملزم بودن این نهاد به اعمال اجرایی خارجی است. لذا در بحث مصونیت، دولت مصون از صلاحیت قضایی دولت مقر دادگاه خارجی

6. state

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

تلقی می‌شود. البته منظور از دولت خارجی که می‌تواند ادعای مصونیت کند، دولتی است که مطابق حقوق بین‌الملل، دارای شخصیت بین‌المللی بوده و به عنوان یک دولت مستقل و حاکم شناخته شده باشد.

تئوریهای حاکم بر مصونیت قضائی دولت:

تئوری مصونیت مطلق دولتها در حقوق بین‌الملل[۷]

در این تئوری از حاکمیت و منزلت دولت‌ها چنان تفسیری به عمل می‌آید که هر گونه اعمال صلاحیت و قانون خارجی در آن به منزله‌ی دنائت و تحقیری بزرگ قلمداد می‌شود. لذا کلیه فعالیت‌های دولت اعم از تجاری، حاکمیتی و یا فعالیتهای زیان‌بار آن از هرگونه رسیدگی در خارج از قلمرو سرزمینی‌اش مصون فرض می‌شود.

تئوری مصونیت محدود دولتها در حقوق بین‌الملل[۸]

در این تئوری دولت در دو شخصیت فرض شده که یا مصون و یا پاسخگو قلمداد می‌گردد. با زوال تدریجی مفهوم شخصی حاکمیت و ایجاد جمهوری‌های جدید در اروپا و آمریکا گسترش تجارت و بازرگانی میان کشورها و افزایش دخالت دولت در توسعه اقتصادی کشور، ناکارآمدی تئوری مطلق مورد توجه قرار گرفت. با رد تئوری مصونیت مطلق و پذیرش تئوری مصونیت محدود، اعمال صلاحیت قضایی بر دولتهای خارجی، در دعاوی ناشی از اعمال تصدی همچون فعالیتهای تجاری، قراردادهای استخدامی و حقوق مالکیت معنوی و نیز در مواردی که صلاحیت دادگاه خارجی به عنوان دادگاه انسب پذیرفته شده، مانند دعاوی ناشی از مالکیت، تصرف و استفاده از اموال، شبه جرم و توافق داوری و همچنین در مواردی که دولت خوانده به صلاحیت دولت دیگر رضایت می‌دهد، مجاز شمرده شده است.

مستثنیات مصونیت

تمییز اعمال حاکمیتی از اعمال تصدی، عمدتاً بر معیار انجام‌پذیر بودن توسط اشخاص خصوصی استوار بود، به‌گونه‌ای که اگر عملی بر حسب ماهیت، توسط اشخاص خصوصی قابل انجام بود، عمل تصدی؛ و چنانچه از اعمال ویژه حاکمیت که اشخاص خصوصی حق ورود در آن را ندارند، بود، یک عمل حاکمیتی به شمار می‌رفت. بر اساس این معیار، که همچنان اعتبار خود را در رویه این دولتها حفظ کرده است، با توجه به نیاز بازار تجارت بین‌المللی، اولین فعالیتی که توانست به عنوان عمل تصدی مستثنی از اصل مصونیت مطلق پذیرفته شود، فعالیت تجاری دولتها بود. با تثبیت و استقرار استثنای فعالیت تجاری، از آنجا که اعمال تصدی، یعنی فعالیت‌ها و اعمال مشترک میان دولت و اشخاص خصوصی محدود به فعالیت‌های تجاری نیست، به تدریج مصادیق دیگری از اعمال تصدی، از قبیل قرارداد استخدامی و حقوقی

---

7. Absolute Immunity Theory
8. Restrictive Immunity Theory

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

مالکیت معنوی، به عنوان مستثنیات جدیدتر اصل مصونیت دولت شناخته شدند و بدین سان تئوری مصونیت محدود، به ابعاد دیگر اعمال غیر حاکمیت دولتها نیز گسترش یافت.

ابعاد مصونیت اجرایی دولت

مصونیت اجرایی فقط در دادگاه‌های دولتی قابل استناد است. مصونیت اجرایی ممکن است در جریان داوری با مراجعه‌ی یکی از طرفین به دادگاه دولتی برای صدور قرار تأمین یا اقدامات موقتی مورد استناد قرار گیرد؛ و فقط در دادگاه‌های دولتی است که دولت خارجی خواهد توانست به مصونیت اجرایی خویش استناد نماید.

مصونیت اجرایی عبارت است از معافیت استفاده کننده‌ی آن از عملیات اجرایی؛ یعنی اجرای هر نوع عمل حقوقی، اعم از احکام اداری یا قضایی. در نتیجه این مصونیت، کشورها نمی‌توانند به قدرت عمومی متوسل شوند. هرچند مصونیت اجرایی، مستقل و جدا از مصونیت قضایی است، اما این بدان معنی نیست که مصونیت قضایی، مصونیت اجرایی را به دنبال نداشته باشد، زیرا مصونیت قضایی بدون مصونیت اجرایی بی‌فایده است. البته مصونیت اجرایی ممکن است خود مستقلاً محلی برای اِعمال بیابد، از جمله مصونیت اجرایی احکام داوری خارجی در یک کشور که پیامد مصونیت قضایی نمی‌باشد. درخصوص مصونیت دولتها بین مصونیت قضایی و مصونیت اجرایی دولت تفکیک وجود دارد. مصونیت قضایی عبارت است از مصونیت دولت از صلاحیت قضایی محاکم به گونه‌ای که دادگاه‌های داخلی در رسیدگی به دعاوی علیه دولت فاقد صلاحیت هستند ولی مصونیت دولت از اقدامات اجرایی عبارت است از قابل اجرا نبودن حکم صادره از مرجعی قضایی علیه دولت خارجی.

تئوریها، استثنائات مصونیت اجرایی دولت

مصونیت اجرایی به طور گسترده از کلیه اموالی که در خدمت اقتدار کشوری می‌باشند و نیز اموال ضروری برای فعالیت نمایندگان کشور و خدمات عمومی در خارج، حمایت می‌کند که این اموال مورد حمایت اعم از منقول و غیر منقول از قبیل سفارت‌خانه‌ها و کشتی‌های دولتی و جنگی است. این مصونیت حتی شامل اموالی که در زمان ادعای مصونیت در اختیار دولت نمی‌باشند نیز می‌شود، مثلاً موجودیهای بانکی، چه در بانکهای دولتی و چه در بانکهای خصوصی علاوه بر آن، شامل اموالی که در آن زمان متعلق به دولت نمی‌باشد، اما توسط او مورد استفاده قرار گرفته و یا در اختیار اوست.

این توصیف، دکترین مصونیت اجرایی مطلق را به ذهن متبادر می‌کند، اما کمیسیون حقوق‌بین‌الملل در ماده‌ی ۱۸ طرح خود که به اصل مصونیت اجرایی اختصاص داده، همواره سعی بر آن دارد تا دامنه شمول مصونیت اجرایی را محدود کند. براساس این مقرره، مصونیت اجرایی محدود به اموالی است که اختصاصاً

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

در جهت خدمت عمومی غیر تجاری استفاده شد و یا هدفش این نوع استفاده باشد. البته به محض این‌که آن اموال در قلمرو کشور محل قضاوت واقع شده و با دعوی پیوند داشته باشد.

استثنائات وارد بر مصونیت اجرا

ـ انصراف از مصونیت

ـ اموال تجاری

ـ شبه جرمهای دولتهای خارجی

مصونیت از اجرا به طور کلی از مصونیت قضایی مجزا است. همچنین درخصوص پذیرش دکترین مصونیت محدود دولتهای خارجی از صلاحیت دادگاه‌های داخلی اتفاق نظر وجود دارد. چنین اتفاق نظری به‌هیچ وجه در بحث مصونیت از اقدامات قهری یا اجرایی وجود ندارد. طی مطالعه‌ای که در سال ۱۹۸۸ در این خصوص صورت گرفته، بررسی قوانین، رویه‌ی قضایی و عملکرد بیش از ده دولتی که پیش از دولتهای دیگر با قضیه‌ی مصونیت قضایی دولتهای خارجی درگیر بوده‌اند، نشان می‌دهد که چگونه رویه‌ی بیش از نیمی از دولتهای مورد مطالعه مبتنی بر اعطای مصونیت مطلق از اجرا یا اقدامات قهری می‌باشد. پاره‌ای از دولتها همچنان در اعطای مصونیت به دولتهای خارجی از اقدامات قهری (اجرایی) طرفدار تئوری مصونیت مطلق هستند و صرفاً استثنای «انصراف» از مصونیت را پذیرفته‌اند. کشورهای آرژانتین، برزیل، آلمان، ژاپن و مکزیک از این دسته به شمار می‌روند که هنوز هم بر مصونیت مطلق از اجرا تأکید می‌ورزند.

برخی از کشورها نیز عوامل دیگر اعطای مصونیت را به عمل متقابل مشروط کرده‌اند. سوئیس، آرژانتین و جمهوری اسلامی ایران در این طبقه می‌گنجد. شمار دیگری از کشورها به رهبری ایالات متحده مانند انگلستان، استرالیا، کانادا و فرانسه تئوری مصونیت محدود را در مصونیت از اقدامات اجرایی به طور کامل مورد پذیرش و پیروی قرار داده‌اند، و به این جهت به طور کلی اجرای احکام ناشی از استثنای فعالیتهای تجاری و شبه جرمهای دولتهای خارجی را اجازه می‌دهند. در این میان، قانون مصونیت دولت کانادا و رویه انگلستان راه افراطی را پیش گرفته‌اند.

شروط اجرای احکام محاکم داخلی از اموال دولت خارجی

صدور حکم قضایی از سوی دادگاه صالح علیه دولت خارجی بر اساس حقوق بین‌الملل

دادگاه باید به موجب حقوق داخلی و بین‌المللی صلاحیت رسیدگی به دعوای مطروحه علیه دولت را داشته باشد. حکم دادگاه قطعی شده باشد و حکم صادره با حقوق بین‌الملل مغایرتی نداشته باشد یعنی موجبات نقض قواعد عرفی و یا معاهده‌ی حقوق بین‌الملل مربوط به مصونیت دولت را فراهم نکرده باشد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

انصراف از مصونیت:

بند (۱) ماده ۱۹ کنوانسیون سال ۲۰۰۴ مصونیت دولتهای سازمان ملل، ماده ۲۳ کنوانسیون اروپایی مصونیت دولتها، بند (الف) ماده ۸ پیش‌نویس مواد کنوانسیون مصونیت دولتهای انجمن حقوق بین‌الملل، و ماده ۵ فصلنامه انستیتو حقوق بین الملل تصریح و در اکثر قوانین داخلی مربوط به مصونیت دولت‌ها منعکس شده است که می‌تواند نشانه‌ای دال بر عرفی بودن این استثنا باشد. با این حال انصراف از مصونیت قضایی، متضمن انصراف از مصونیت اجرایی نیست و نیازمند رضایت صریح دیگری در این خصوص است ضمن آن که این رضایت باید کتبی و صریح باشد. در حقوق بین‌الملل راجع به مصونیت دولتها از اقدامات اجرایی دو استثنا وجود دارد اینکه انصراف از مصونیت یا رضایت به اتخاذ اقدامات اجرایی علیه اصول دولت که صحت آن منوط به دو شرط کتبی اعلان انصراف یا رضایت و صریح بودن آن است.

تخصیص اموالی از سوی دولت خوانده جهت اجرای حکم:

اموال اختصاص داده شده عبارت است از اموالی که دولت خوانده در آغاز دادرسی به منظور تأمین خواسته دعوی از قبل تعیین کرده و به دادگاه اعلام می‌نماید و یا آن مال را به انجام اعمال تجاری اختصاص داده باشد.

اموال مورد استفاده در فعالیت‌های تجاری دولت:

علیرغم سست شدن پایه‌های مصونیت قضایی دولت با تفکیک اعمال دولت به اعمال حاکمیتی و تصدی‌گری، رویه دولتها و اسناد بین‌المللی بر مصون بودن اعمال حاکمیتی دولتها تأکید دارند. بند (ج) ماده ۱۹ کنوانسیون سال ۲۰۰۴ مصونیت دولتهای سازمان ملل بر این امر صراحت دارد که تفکیک از مصونیت قضایی دولت در مصونیت اجرایی دولت، نسبت به اموالی که مورد استفاده فعالیت تجاری دولت است و یا چنین قصدی را نسبت آن اموال دارد نیز قابل اجرا است. به منظور اجتناب از هرگونه ابهامی، ماده ۲۱ کنوانسیون مذکور، پنج دسته اموال را فهرست نموده است که تحت هر شرایطی تلقی آن اموال به عنوان اموالی که در فعالیتهای تجاری دولت مورد استفاده قرار می‌گیرند منع شده است. این اموال عبارتند از:

ـ اموال دیپلماتیک که تحت پوشش کنوانسیون‌های وین روابط کنسولی و دیپلماتیک قرار دارند.

ـ اموال نظامی.

ـ اموال بانک‌های مرکزی که مورد استفاده بانک قرار دارد.

ـ اموال مربوط به میراث فرهنگی کشورها.

ـ اموالی که به جهت جنبه‌های علمی، فرهنگی و تاریخی به نمایش گذاشته می‌شوند به شرطی که به نمایش گذاشتن آنها برای فروش نباشد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

مصادره اموال ایران با لغو مصونیت دولت‌ها

دیوان عالی آمریکا حکم داد که حدود ۲ میلیارد دلار از دارایی‌های مسدود شده ایران باید برای پرداخت غرامت خانواده‌های امریکاییان کشته شده در حملات سال ۱۹۸۳ به پایگاه نیروهای تفنگ‌داران دریایی آمریکا در بیروت پرداخت شود. دو نکته حائز اهمیت است:

ـ مصونیت قضایی دولتهای خارجی در نزد قاضی داخلی.

ـ مصونیت اجرایی که یکی از بحث‌های کلاسیک در روابط بین‌الملل است.

هرگاه درباره مصونیت دولتها صحبت می‌شود، چند مصونیت از جمله مصونیت قضایی اجرایی، مصونیت دیپلماتیک، مصونیت سران، مصونیت دولت[9] با تعریف و دیگر مصونیت‌ها مد نظر قرار می‌گیرد.

دو نکته حائز اهمیت است؛ تا آنجا که به مصونیت قضایی مربوط می‌شود و همچنین اسناد و مدارک نشان می‌دهد، هیچگاه دولت ایران در این دعاوی حضور نداشته و صلاحیت دادگاه‌های آمریکایی را از لحاظ قضایی به رسمیت نشناخته است. همچنین عمل آمریکا منظور ایالات متحده آمریکا است اجازه داده دادگاه داخلی به دعاوی علیه یک دولت خارجی رسیدگی کند که این موضوع با قوانین داخلی امریکا تطبیق نمی‌کند. که در عین حال خلاف موازین حقوق بین‌الملل است. مبانی آن نیز متساوی حاکمیت دولت‌ها است. به عبارتی، دستگاه‌های قضایی جزئی از حاکمیت دولت بوده و اگر قرار است دولت خارجی توسط یک قاضی داخلی محاکمه شود، به معنی برتری حاکمیت کشور محاکمه کننده نسبت به کشور محاکمه شونده خواهد بود. قوانین داخلی آمریکا بر اساس قانون مصونیت حاکمیت خارجی[10] اجازه دعوی علیه یک دولت خارجی را نمی‌دهد. اما در این باره استثنایی وجود دارد مبنی بر این‌که از سال ۱۹۷۶ به بعد مصونیت دولتهای خارجی محدود شد.

نکته اساسی این است که حکم دادگاه عالی امریکا به علت کشته شدن عده‌ای در مقر تفنگداران آمریکایی در بیروت صادر شده که کلاً امر حاکمیتی بوده و ارتباطی به مسائل تجاری و اقتصادی ندارد. براساس قوانین آمریکا، این دعوا از نظر صلاحیت در دادگاه‌های آمریکایی، قابل طرح نبود. در واقع دولت خارجی ایران مصونیت قضایی داشت. اما قانون‌گذار برای حل این مشکل، قانونی را در کنگره آمریکا موسوم به قانون اصلاحیه «فلاتو» به تصویب رساند که اجازه می‌داد، مواردی که دولت‌هامبادرت به اقدامات تروریستی یا حمایت از اقدامات تروریستی می‌کنند، از مصونیت برخوردار نباشند. بنابراین با چنین قانونی، مشکل مصونیت قضایی حل و راه برای اینکه بتوانند دولت خارجی را در دادگاه داخلی به محاکمه فراخوانند باز کرد.

---

9. state by definition

10. FSIA-Forign sovereign Immunitg Act

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ثبت لایحه تفصیلی جمهوری اسلامی ایران در دیوان بین‌المللی دادگستری

در دیوان بین‌المللی دادگستری لایحه شکایت ایران از آمریکا بابت مصادره ۲ میلیارد دلار اموال بانک مرکزی به ثبت رسید. با ثبت لایحه تفصیلی جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده آمریکا در دیوان بین‌المللی دادگستری توسط مرکز حقوق بین الملل نهاد ریاست جمهوری، گام موثر دیگری برای بازگرداندن اموال ملت ایران برداشته شد. به دنبال شکایت جمهوری اسلامی ایران از ایالات متحده آمریکا به دیوان بین المللی دادگستری، مرکز حقوق بین الملل نهاد ریاست جمهوری موفق شد لایحه تفصیلی این شکایت را به همراه اسناد و مدارک مربوط به آن مشتمل بر چهار جلد تهیه و در دیوان بین المللی دادگستری به ثبت برساند. از جمله مهمترین موضوعاتی که در این لایحه به تفصیل بحث شده، مصادره و ضبط قریب دو میلیارد دلار اوراق بهادار بانک مر کزی ونیز مصادره اموال و دارایی های تعدادی از بانکها و شرکت های دولتی ایرانی در امریکا است که در اجرای احکام واهی صادره از دادگاه‌های آمریکایی انجام شده است. دیوان بین المللی دادگستری طبق مقررات، لایحه ایران را به ایالات متحده امریکا ابلاغ می‌کند و بین قضات دیوان نیز توزیع می نماید. طبق دستور مورخ ۱ ژوئیه ۲۰۱۶ دیوان، اکنون ایالات متحده باید لایحه دفاعیه خود را تا ۱ سپتامبر ۲۰۱۷ به دیوان ارائه نماید. مطابق ماده ۵۴ آئین دادرسی دیوان، پس از پایان تبادل لوایح، دیوان برای استماع مدافعات شفاهی طرفین پرونده تشکیل جلسه داده و نهایتاً رای خود را متعاقب شور قضات صادر خواهد کرد. همچنین برطبق بند ۲ ماده ۵۳ آئین دادرسی، دیوان پس از کسب نظر طرفین دعوی و در هنگام شروع جلسات رسیدگی یا پس از آن درباره انتشار و اعلام عمومی لوایح طرفین دعوا تصمیم گیری می نماید.

آخرین تحولات دولت جمهوری اسلامی ایران در حقوق بین الملل

برجام

برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)، که در ۲۳ تیرماه ۱۳۹۴ بین جمهوری اسلامی ایران و اعضای دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد به همراه آلمان، موسوم به ۵+۱، مورد توافق قرار گرفت، پس از تأیید شورای عالی امنیت ملی، مجلس شورای اسلامی و نهایتاً مقام معظم رهبری، در تاریخ ۲۶ دی ماه ۱۳۹۴ رسماً به مرحله اجرا درآمد. این توافق پس از حدود ۱۲ سال مقاومت، صبوری و پرداخت هزینه از سوی ملت ایران و مدیریت هوشمندانه و مدبرانه مقام معظم رهبری، حضرت آیت الله خامنه ای و همچنین بیش از ۲۲ ماه مذاکره فشرده در دولت یازدهم، به دست آمد و متن آن منتشر گردید. حدود یک هفته پس از آن در ۲۹ تیرماه نیز شورای امنیت سازمان ملل متحد با صدور قطعنامه ۲۲۳۱، شش قطعنامه تحریمی پیشین را که بر برنامه هسته ای ایران وضع شده بود، ملغی کرد و به بیش از یک دهه تلاش برای منزوی سازی دیپلماتیک و تحریم از طریق این قطعنامه‌ها پایان داد. البته مهم آن بود که ملت ایران و نظام جمهوری اسلامی حاضر نبود که در برابر ابرقدرت‌های بزرگ دنیا سر خم نماید و تسلیم افزون خواهی دشمنان

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

گردد. امضاء و اجرایی شدن برجام به معنای عملی شدن کامل آن نیست. برجام همانند بسیاری از رویدادهای بین المللی به سه مرحله پیش از توافق، اجرا و عملیاتی کردن توافق و پس از اجرای توافق تقسیم می شود. این سه مرحله ضمن اینکه در طول هم هستند، هم پوشانی های قابل توجهی هم دارند و برداشت کنش گران از هر یک از این مراحل بر نحوه رفتار آنها در مراحل دیگر تأثیرگذار است. هر کدام از این سه مرحله دارای ویژگی ها و الزامات خاص خود است که توجه به آنها می تواند موجب کاهش هزینه ها و افزایش دستاوردهای هر یک از بازیگران این برنامه می شود. از این مراحل، مرحله نخست بیش از دو سال طول کشیده و طرح آن به بیش از یک دهه قبل برمی گردد. مرحله دوم از تیرماه ۱۳۹۴ شروع و پس از تصویب و اجرایی شدن دوره زمانی اجرای آن در برخی موضوعات هشت سال و برخی دیگر ۱۵ سال و حتی بیشتر است. این دوره دارای ویژگی ها، حساسیت ها و الزامات خاص خود است. مرحله سوم، دستاوردها و پیامدهای برنامه جامع اقدام مشترک است که عملاً از همان روز شروع مذاکرات آغاز و با تصویب و اجرایی شدن تداوم و در نهایت با عملی شدن کامل توافق به سرانجام می رسد. مرحله سوم، حاصل عملکرد طرف های قرارداد در مرحله اول و دوم است.

منطق و معیار ارزیابی برجام

با گذشت بیش از یک سال از انتشار این توافقنامه و بیش از شش ماه از اجرایی شدن آن، بسیاری از محافل و مراجع سیاسی، علمی و راهبردی، به ارزیابی و تبیین پیامدها و دستاوردهای حاصل از این توافق در هر دو کشور ایران و ایالات متحده پرداخته اند و جالب آنکه در هر دو کشور، طیف ارزیابی ها و تحلیل ها بسیار گسترده و وسیع است و از ارزیابی کاملاً بدبینانه تا ارزیابی کاملاً خوش بینانه وجود دارد. مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه ای در این خصوص می‌فرمایند: «برجام موافقانی دارد و مخالفانی؛ به نظر من، هم موافقان و هم مخالفان، هر دو در بیان نظرات خودشان مبالغه می کنند؛ اغراق گویی می کنند؛ هم موافقانی که از برجام تمجید میکنند سخنانشان اغراق گونه است، هم مخالفانی که انتقاد می کنند مبالغه می‌کنند و گاهی اغراق می‌کنند. به نظر من هیچ کدام جا ندارد. بله، برجام یک نقاط مثبتی دارد، یک نقاط منفی ای دارد؛ یک محسناتی داد، یک معایبی دارد؛ محسناتش همان چیزهایی است که ما را وادار کرد و ترغیب کرد که به این مذاکرات رو بیاوریم؛ البته می دانید این مذاکرات قبل از قبل از شروع دولت یازدهم آغاز شد که به خاطر همین مرغبات بود؛ یعنی جنبه های محسناتی به نظر انسان می رسید که البته همه آن محسنات تأمین نشد، یعنی خیلی هایش تأمین نشد. لکن حالا بالاخره یک محسناتی بود و انسان حس می کرد که ممکن است این فواید وجود داشته باشد. شروع شد این مذاکرات؛ بعد هم که خب، زمان دولت جناب آقای روحانی طبعاً گسترش بیشتری و فعالیت بیشتری پیدا کرد (۱۳۹۵/۳/۲۵). درخصوص مطالبات رهبری بهترین مقیاس فرمایشات ایشان در دیدار مسئولان نظام در تاریخ دوم اردیبهشت ۱۳۹۴ است که در آن به خطوط قرمز مذاکرات هسته ای پرداختند.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

مهمترین خطوط قرمز مذاکرات هسته ای مطرح شده در بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار مسئولان نظام ۱۳۹۴/۴/۲

ـ عدم پذیرش محدودیت های بلند مدت: ما برخلاف اصرار آمریکایی ها محدودیت های بلند مدت ۱۰-۱۲ ساله را قبول نداریم و مقدار سال های مورد قبول محدودیت را به هیئت مذاکره کننده گفته ایم.

ـ ادامه کار تحقیق و توسعه و ساخت و ساز در زمان محدودیت: در طول سال های محدودیت هم باید تحقیق و توسعه ادامه داشته باشد. آنها میگویند در مدت ۱۲ سال هیچ کاری نکنید اما این یک حرف زور مضاعف و غلط مضاعف است.

ـ لغو فوری تحریم‌های اقتصادی، مالی و بانکی هنگام امضای موافقتنامه و سایر تحریم‌ها در فواصل معقول: تحریم‌های اقتصادی، مالی و بانکی چه مربوط به شورای امنیت، چه کنگره آمریکا و چه دولت آمریکا باید فوراً هنگام امضای موافقتنامه لغو و بقیه تحریم ها هم در فواصل معقول برداشته شود.

ـ منوط نشدن لغو تحریم ها به اجرای تعهدات ایران: لغو تحریم‌ها نباید به اجرای تعهدات ایران منوط شود، نگویند شما تعهدات را انجام دهید بعد آژانس گواهی دهد تا تحریم ها لغو شود، ما این مسئله را مطلقاً قبول نداریم. اجرائیات لغو تحریم ها باید با اجرائیات تعهدات ایران متناظر باشد.

ـ مخالفت با موکول کردن هر اقدامی به گزارش آژانس: ما با موکول کردن اجرای تعهدات طرف مقابل به گزارش آژانس مخالفیم. چون آژانس بارها و بارها ثابت کرده مستقل و عادل نیست، بنابراین ما به آن بدبین هستیم. می‌گویند «آژانس باید اطمینان پیدا کند» این چه حرف نامعقولی است؟ چگونه اطمینان پیدا کند مگر اینکه وجب به وجب این سرزمین را بازرسی کند.

ـ مخالفت با بازرسی های غیرمتعارف، پرس و جو از شخصیت های ایران و بازرسی از مراکز نظامی: با بازرسی‌های غیر متعارف و پرس و جو از شخصیت‌ها را هم به هیچ وجه بنده موافق نیستم. بازرسی از مراکز نظامی را هم نمی پذیریم، همچنان که قبلاً هم گفتیم

ـ مخالفت با زمان های ۱۵ و ۲۵سال برای اتمام برخی موضوعات: زمان های ۱۵سال و ۲۵سال که دائماً می‌گویند برای فلان چیز را هم ما قبول نداریم. این زمان مشخص است و تمام خواهد شد.

چارچوب شکلی برجام

برنامه جامع اقدام مشترک، توافقی ۱۵۹ صفحه ای است؛ شامل ۲۰ صفحه متن اصلی و ۵ پیوست که مجموعاً ۱۳۹ صفحه است. در متن اصلی ۵ صفحه به دو بخش «دیباچه» و «مقدمه و مفاد عمومی» اختصاص دارد. در این دو بخش، مانند هر توافق یا قرارداد دیگری، به کلیات توافق اشاره شده است. در ۱۵ صفحه دیگر نیز در چهار محور(هسته ای، تحریم ها، نقشه اجرایی و مکانیزم حل مناقشه) به مفاد توافق و تعهدات طرفین آن پرداخته شده است. پیوست ها هم شامل این موارد می شوند؛

ـ اقدامات مرتبط باهسته ای که در آن مسائل تکنیکی و تعهدات هسته ای توافق بیان شده اند؛

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ـ تعهدات مرتبط با تحریم ها که دربرگیرنده تعهدات مربوط به رفع تحریم های هسته ای و چگونگی آن می شود؛

ـ همکاری هسته ای غیرنظامی که شامل تعهدات و تسهیلات مربوط به همکاری هسته ای در زمینه های صلح آمیز میان جمهوری اسلامی ایران و جامعه جهانی به ویژه گروه ۵+۱ است؛

ـ کمیسیون مشترک که در آن به مسائلی همچون ترکیب این کمیسیون، کارکردها، رویه ها و تصمیمات آن و نیز کارگروه خرید و کارگروه اجرای رفع تحریم ها پرداخته شده است؛

ـ نقشه اجرا که حاوی برنامه زمان بندی اجرای برجام (شامل روز نهایی شدن، روز پذیرش، روز اجرا، روز انتقال و روز خاتمه قطعنامه شورای امنیت) است.

اثرات برجام برحوزه پولی و مالی و تجارت داخلی و خارجی جمهوری اسلامی ایران

در دوران تحریم، اقتصاد کشور و بنگاه های اقتصادی فعال در آن با مشکلات بسیاری مواجه شدند. تاثیرپذیری بانک‌ها از رکود اقتصادی و وضعیت نامناسب بنگاه‌ها، هزینه تامین مالی تولید و سرمایه گذاری را به شدت افزایش داد و رکود اقتصادی را شدت بخشید. چنانچه توافق برجام صورت نمی پذیرفت و تحریم ها همچنان به حالت قبل پابرجا بود، شرایط پولی و مالی کشور در وضعیت وخیم تری از گذشته قرار داشت و احتمالاً اقتصاد کشور تورم های بالاتر، نرخ های رشد پایه پولی و نقدینگی بالاتر، محدودیت بیشتر بانک ها در ارائه تسهیلات و نرخ های تسهیلات بالاتر را تجربه می کرد.

بررسی ها نشان می دهد رفع تحریم های بین المللی تاثیرات مثبتی در بازار پولی و شبکه بانکی کشور داشته و خواهد داشت. با توافق و اجرایی شدن برجام شواهدی در حوزه فعالیت بانکداری و یمه وجود دارد که نشان از بهبودنسبی شرایط در آینده می دهد. استفاده مفید از فرصت های برجام در راستای ارتقاء تجارت خارجی کشور، نیازمند عزم و اراده جدی و فراهم کردن شرایط و الزامات چنین فضایی است؛ که در این میان، هم افزایی و اجماع داخلی بر سر برنامه های اقتصادی و تجاری کشور و تداوم و تقویت دیپلماسی اقتصادی، می‌تواند شرایط بهره گیری مطلوب تر از فرصت های موجود و ایجاد فرصت‌های جدید را فراهم تر کند. اقتصاد مستقل از نفت یکی از پایه های اقتصاد مقاومتی و همچنین به عنوان یکی از اهداف کلان، همواره برای دولت ها تعریف شده است. تجارت خارجی نیز شاخص های اقتصادی مهمی برای قیاس عملکرد اقتصادی و توسعه ای دولت ها با یکدیگر به شمار می‌رود. اجرایی شدن سند برجام تاثیرات بالنسبه خوبی در مناسبات ایران و جهان گذاشت. اما دامنه تاثیرگذاری آن در بین کشورهای مختلف منطقه با توجه به سیاست های داخلی و خارجی آنها متفاوت است.

بررسی و ارزیابی دستاوردهایی که برجام برای کشور در پی داشته است عبارتند از: مدرن سازی رآکتور آب سنگین اراک، تثبیت اعمال حقوق ایران در زمینه غنی سازی هسته ای صلح آمیز، تثبیت حقوق ایران در تولید و مبادلات آب سنگین، رفع موانع خرید و فروش اورانیوم به وسیله کشور، موانع تامین سوخت

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

هسته ای کشور، رفع موانع تحقیق و توسعه هسته ای، رفع موانع و تسهیل همکاری فنی کشور با آژانس بین المللی انرژی اتمی، تسهیل و تسریع همکاری های بین المللی در زمینه ایمنی هسته ای.

منطق پیامدهای مطلوب و نامطلوب برجام

نمی‌توانیم از بیان این حقیقت چشم پوشی کنیم که برجام مشابه هر توافق بین المللی دیگر در دنیای آنارشیک بین المللی که بر کسب مزیت های نسبی ملت ها متکی است، دربرگیرنده پیامدهای ناخواسته ای است که نامطلوب شمرده می‌شوند. با وجود این، استدلال خواهیم کرد که نه تنها پیامدهای نامطلوب ناچیزند، بلکه قضاوت نهایی می‌باید به واسطه سنجیدن و مقایسه تأثیرات بسیار وسیع و سازنده توافق بین المللی صورت بگیرد. توصیف برجام به معامله برد- برد نباید مانع از اندیشیدن به توزیع مزایای نسبی هر کدام از طرفین شود. منطق پیامدهای نامطلوب توضیح می دهد چرا هیچ شکلی از قراردادها، اعم از اجبار آمیز با داوطلبانه در سیاست بین الملل نمی تواند فارغ از نقاط ضعف باشد و به علاوه، چرا تشخیص مزیت‌ها دشوار است. منطق پیامدهای نامطلوب چنان قدرتمند است که حتی قطعی‌ترین نتایج از جمله قراردادهای یک جانبه بعد از پیروزی ها و فتوحات نظامی در پی شکست دادن دشمنان نیز نمی‌تواند واجد مزایای مطلق برای کشور فاتح قلمداد شود.

پیامدهای مطلوب برجام

ـ اولین اثر مهم بین المللی برای ایران، خروج از فصل هفت منشور سازمان ملل بود. طی قطعنامه ای که در دوران دولت قبل به تصویب شورای امنیت سازمان ملل رسید، برنامه هسته ای ایران به عنوان تهدید صلح و امنیت جهانی به رسمیت شناخته شد.

ـ جامعه جهانی هنوز با آثار مخرب دو تجاوز نظامی آمریکا به افغانستان و عراق دست و پنجه نرم میکند؛ جناح جنگ طلب آمریکا با فشار سهمگین صهیونیست ها و اعراب معاند ایران، فرصتی طلایی برای حمله نظامی به ایران یافته بودند. شرایطی که بعد از انقلاب هیچ گاه چنین برای جنگ طلبان فراهم نشده بود، در سال ۱۳۹۱ فشارها برای حمله نظامی به ایران به اوج خود رسید که با برجام امکان اقدام نظامی علیه ایران بسیار ضعیف شده و تا حدود زیادی از بین رفته است.

ـ سومین تاثیر کلیدی برجام برای ایران شکسته شدن اجماع جهانی علیه ایران بود. روابط خارجی ایران بعد از انقلاب فراز و نشیب های فراوان داشته؛ اما در کل، روابط ایران و جهان همواره دچار تشنج بوده است.

ـ تحول کلیدی بین المللی چهارم، پذیرش حق ایران در بهره مندی از تکنولوژی صلح آمیز هسته ای به ویژه غنی سازی و آب سنگین ایران توسط شورای امنیت سازمان ملل است که عالی ترین مرجع سیاسی و امنیتی جهان به شمار می رود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ـ اثر فراتر از حق غنی سازی ایران این بود که بعد از چندین دهه، بالاخره قدرت های جهانی رسماً و قانوناً این حقیقت را پذیرفتند که از دیدگاه معاهده عدم اشاعه سلاح های هسته ای، ان پی تی، غنی سازی مجاز است.

ـ ششمین بعد مهم بین المللی برجام درمورد تحریم ها و مجازات هاست. تحریم هایی که علیه ایران تحمیل شد، بدترین تحریم هایی بود که در تاریخ سازمان ملل علیه یک عضو این سازمان تحمیل شده بود. لابی ضد ایران در آمریکا تشته تشدید تحریم ها بود و در دوره اول ریاست جمهوری اوباما هم بدترین تحریم ها اعمال شد.

ـ خروج آبرومندانه از شورای امنیت.

ـ گشایش در روابط خارجی، هشتمین تاثیر مهم بین المللی برجام بود.

ـ انقلاب اسلامی ایران، یک شعار مهم در روابط بین الملل را معرفی کرد و آن اصل اساسی در سیاست خارجی، «یعنی نه شرقی و نه غربی» بود.

ـ دهمین تاثیر بین المللی برجام، تاکید بر حق بهره مندی بدون تبعیض کشورهای عضو معاهده هسته ای است.

ـ برجام در حقیقت جامع ترین توافقی است که در زمینه پیشگیری از دسترسی به بمب هسته ای در تاریخ هسته ای جهان به امضای قدرت های جهانی رسیده است استراتژی هسته ای ایران بر این مبناست که هیچ کشوری بمب هسته ای نداشته باشد، ضمن اینکه همه کشورها بتوانند از تکنولوژی صلح آمیز هسته ای بهره مند شوند. لذا اگر قدرت های جهانی در تحقق جهانی عاری از سلاح هسته ای جدی باشند، برجام کامل ترین نسخه مکتوب در زمینه عدم اشاعه سلاح هسته ای در صحنه بین المللی است که عمومیت بخشیدن آن می تواند جهان عاری از سلاح هسته ای را تحقق بخشد.

ـ دوازدهمین تاثیر بین المللی که برجام می تواند داشته باشد، تحقق مصوبات سازمان ملل درمورد عاری سازی خاورمیانه از سلاح هسته ای است.

ـ تحریم نفت ایران، معادلات اوپک که یک سازمان بین المللی است را به نفع عربستان تغییر داد.

ـ ایران و آمریکا خصمانه ترین نوع روابط را در تاریخ چند دهه اخیر دیپلماسی جهان تجربه کرده اند. برجام فرصتی ایجاد کرد که برای اولین بار بعد از انقلاب اسلامی، ایران و آمریکا در سطح وزرای خارجه به مذاکره نشستند و طولانی ترین مذاکرات چند دهه اخیر تاریخ دیپلماسی بین المللی را نیز شکل دادند.

ـ تا قبل از برجام آمریکا و عربستان قادر بودند از حضور ایران در مذاکرات بین المللی صلح سوریه جلوگیری کنند، که به معنای به عدم به رسمیت شناختن نقش و منافع جمهوری اسلامی ایران در سوریه بود. اما بعد از برجام مقاومت عربستان و آمریکا شکسته شد و ایران به مذاکرات بین المللی سوریه دعوت شد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ـ برجام موجب تغییر در روابط آمریکا با رژیم صهیونیستی و نیز متحدین عرب آن شد، پدیده ای که در چند دهه اخیر در روابط خارجی آمریکا مشاهده نشده بود.

ـ برجام موجب توقف جنگ سایبری آمریکا علیه تأسیسات هسته ای ایران شد.

ـ تاثیر بعدی برجام، تقویت روند چند جانبه گرایی در روابط بین الملل بود. سیاست یکجانبه گرایی آمریکا آثار مخربی برای جامعه جهانی داشت. سیاست یک جانبه گرایی آمریکا آثار مخربی برای جامعه جهانی داشت. برجام بهترین مدل و سند برای اثبات برتری دیپلماسی چند جانبه گرایی در مقابل یکجانبه گرایی آمریکاست.

ـ کیسینجر به یکی از دیپلمات های جمهوری اسلامی گفت که: «خروج ایران از خرواری از تحریمها و قطعنامه های شورای امنیت سازمان ملل، باور کردنی نبود. » این جمله یکی از برجسته ترین دیپلمات های قرن معاصر، در حقیقت تایید این مطلب است که با برجام، بزرگان سیاست جهان امروز، «اقتدار دیپلماسی» را درک و باور کردند.

ـ سالها به بهانه ایجاد موازنه در برابر برنامه های هسته ای ایران، مهمترین دشمنان منطقه ای ایران کوشیدند فعالیتهای صلح آمیز ایران را سکوی پرتابی برای کسب تسلیحات هسته ای قرار دهند. اما با توافق هسته ای تا سالها تحقق این خطر به تعویق افتاده است.

دستاوردهای حقوقی برجام

درخصوص ماهیت سند برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) بین حقوقدانان و دولتمردان اتفاق نظر وجود ندارد. برخی از حقوقدانان معتقدند برجام موافقت نامه حقوقی یا معاهده نیست و نمی تواند آثار حقوقی معاهده را داشته باشد. شکل برجام، ماهیت مقررات آن و موازین حقوق بین المللی معاهدات موید این ادعاست. در مقابل گروه دیگری از حقوقدانان بر این نظرند که بر اساس قواعد حقوق بین الملل و موازین حقوق ملی ایران، برجام معاهده بوده و در چارچوب اصل ۷۷ قانون اساسی مستلزم تصویب مجلس شورای اسلامی است. بر اساس دیدگاه اخیر، مطابق نظام حقوقی ایران، هر سندی که متضمن تعهد بین المللی برای دولت ایران باشد، معاهده است و اینکه چه عنوانی دارد، موثر در مقام نیست. مفادبرجام متضمن تعهدات حقوقی برای کشور بوده و معاهده محسوب می شود. برجام چه معاهده باشد یا نباشد، عجالتاً توافق بین المللی با تعهدات مشخص برای طرفین است که می بایست ایفا گردند.

برجام و دستاوردهای آن، موضوعات نظامی و تحلیل ها:

برجام حاوی هیچ تعهد وتوافقی در باب مسائل نظامی نیست، اما تاثیری که این سند در حوزه های نظامی و مسئله جنگ گذاشته، دستاوردهایی را به دنبال داشته که اهمیت آنها چه بسا فراتر از بحث فنی هسته ای و یا بحث اقتصادی برداشته شدن تحریم ها باشد. از جمله این مسائل می توان به بحث سلاح های هسته ای،

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

مسائل موشکی، موازنه منطقه ای، خطر وقوع جنگ و بهره برداری نظامی و جنگی از تحریم ها و بالاخره به سیاست ها و اقدامات جمهوری اسلامی ایران در حوزه نظامی پس از برجام اشاره کرد. بررسی ادبیات موجود، اعم از آثار ایرانی یا خارجی نیز نشان میدهد این آثار و دستاوردهای سلبی آن کمتر پرداخته شده است.

تحریم های نظامی جمهوری اسلامی ایران توسط سازمان ملل:

از زمان آغاز به اصطلاح مسئله هسته ای ایران در سال ۲۰۰۳ و بررسی ادواری آن در شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی و هم زمان با آن فرایند مذاکرات ایران به سه کشور اتحادیه اروپایی، مهمترین خواسته آژانس و قدرتهای بزرگ اروپایی از ایران توقف در غنی سازی و محدودسازی فعالیتهای هسته ای ایران به درجات مختلف بود. بعد از یک دوره کوتاه مدت و تکرار خواسته های مشابه از سوی شورای امنیت سازمان ملل و اصرار ایران بر مواضع خود، شورا به منظور مقابله و کنترل فعالیتهای هسته ای ایران، به اقدامات شدیدتر و از جمله تحریم های نظامی ایران متوسل شد.

ـ قطعنامه ۱۶۳۶ اولین قطعنامه ای بود که برای تحریم خرید و فروش تکنولوژی خاص سلاح هسته ای با ایران در ماه جولای ۲۰۰۶ با رای موافق ۱۴ عضو شورای امنیت در مقابل رای منفی قطر به تصویب رسید.

ـ در مارس ۲۰۰۷ شورای امنیت قطعنامه دیگری را به اتفاق آرا صادر کرد. قطعنامه ۱۷۴۷ صدور هرگونه تجهیزات نظامی و مواد مربوطه از ایران را به طور کامل ممنوع می کرد و در نتیجه، دولت ها حق خرید یا کسب هرگونه تجهیزات نظامی به هر طریقی را از ایران نداشتند.

ـ یک سال بعد، یعنی مارس ۲۰۰۸ نیز قطعنامه ۱۸۰۳ با رای گیری اعضای شورای امنیت به تصویب رسید. در حالیکه برخی از اعضای عدم تعهد عضو غیر دائم شورای امنیت مثل آفریقای جنوبی، ویتنام و اندونزی قول رای ممتنع به این قطعنامه را به ایران داده بودند، در نهایت تنها اندونزی توانست به قول خود عمل کند.

ـ استنکاف ایران از تمکین به خواسته های قبلی شورای امنیت و گزارش های آژانس بین المللی انرژی اتمی علیه ایران به صدور قطعنامه ای جدید و با مفاد قهرآمیزتر از سوی شورای امنیت در مورد ایران شد. قطعنامه ۱۹۲۹ که البته بدون اتفاق آرا در ژوئن سال ۲۰۱۰ به تصویب شورای امنیت رسید، تحریم های شدیدتری علیه ایران وضع کرد.

مقایسه تحریم تسلیحاتی علیه ایران در قطعنامه ۲۲۳۱ و قطعنامه های پیش از آن:

اگرچه موضوع برنامه هسته ای موجب شد شورای امنیت محدودیت هایی را در قالب تحریم بر ایران وضع نماید، اما گستره و طیف اقدامات تحریمی شورا از جمله تحریم های تسلیحاتی غیرمرتبط با سلاح های هسته ای موضوعی است که جای تامل دارد. به عبارت دیگر شورا نه تنها مقوله موشک های بالستیک را

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

درخصوص ابعاد نظامی برنامه هسته ای ایران مدنظر قرار داده، بلکه موضوع تحریم هرگونه تسلیحات را هم مدنظر قرار داده است.

در ادامه لازم به توضیح است برای خارج کردن کشور از فضای نامناسب چندسال گذشته، برجام شرط لازم بود، ولی کافی نبود. برجام خود بخود باعث جبران آسیب‌های گذشته و برطرف شدن موانع و مشکلات پیش روی کشور نخواهد شد. این توافق به ایران فرصت و فضای تنفس داده، اما پیشرفت و توسعه آن را تضمین نمی‌کند. برجام می تواند نقطه عطفی باشد و درصورت وجود اراده کافی، این قابلیت را دارد که به دنبال خود، تغییر و تحولات اساسی پدیر آورد و بسیاری از آسیب ها و ضعف های کشور را طی روندی تدریجی برطرف نماید و در نهایت باعث تقویت بنیادهای قدرت ملی شود. برای بهره گیری از فرصت‌های برجام، لازم است در داخل کشور آرامش کافی در حوزه های مختلف برقرار باشد تا هم اصلاحات لازم در برخی از ساختارهای معیوب به ویژه در حوزه اقتصادی صورت گیرد و هم سرمایه گذاری اتفاق بیفتد. درمحیط تنش زا، نه امکان اصلاح وجود دارد و نه سرمایه گذار داخلی یا خارجی حاضر می‌شود متقبل ریسک شود و سرمایه خود را به کار اندازد. در سطح منطقه ای و بین المللی هم در صورتی که آرامش وجود نداشته باشد، نه تنها بسیاری از فرصت‌های برجام از دست می‌رود، بلکه امکان ایجاد فرصت های جدید نیز میسر نخواهد شد. قاعدتاً این تنش‌ها باعث به تحلیل رفتن توانایی‌ها و قدرتهای منطقه از جمله ایران خواهد شد. به نظر می‌رسد که تلاش برای رفع مابقی تحریم ها مسئله مهمی است و نمی توان آنها را نادیده گرفت. این تحریمها زمینه مناسبی برای بدخواهان ایران در دیگر کشورهاست که بتوانند با دستیابی به آنها، روند عادی شدن مناسبات را متوقف و فضای عمومی را به سوی تشدید تنش و درگیری و در نهایت براندازی ایران سوق دهند.

روش‌شناسی تحقیق:

در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی استفاده‌شده و روش گردآوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای است، ابتدا با جستجو در پایگاه‌های اینترنتی و بانک‌های اطلاعاتی و استنادی همانند پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، **SID**، مرکز تحقیقات علوم انسانی نور (نور مگز)، تبیان، مگ ایران و سایت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی[11] پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و سپس مراجعه به کتابخانه‌های دیجیتالی و سایر کتاب‌های در دسترس این پژوهش انجام‌گرفته است.

روش‌ها و ابزار تجزیه‌وتحلیل داده‌ها:

روش و ابزار تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، در این تحقیق شیوه تجزیه‌وتحلیل کیفی است. بدین‌صورت که محقق در این تحقیق داده‌ها و اطلاعاتی را که در پایگاه‌ها و سایت‌های اینترنتی و بانک‌های اطلاعاتی و استنادی

11. rc.majlis.ir

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

به دست آورده را با استفاده از عقل و منطق و اندیشه باید موردبررسی و تجزیه‌وتحلیل قرار دهد و حقیقت و واقعیت را کشف و درباره فرضیه‌ها اظهارنظر نماید.

سؤال تحقیق: در پرتو آخرین تحولات حقوق بین‌الملل، مصونیت قضایی و اجرایی دولت‌ها به چه صورت می‌باشد؟ و نحوه اجرای آن چگونه است؟

نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

در این مقاله، سعی شد تا با تعریف مصونیت در قالب قضایی و اجرایی و بیان نمونه هایی در این قالب، به تفسیر و تفکیک این مفاهیم بپردازیم، بخصوص در قضیه مصونیت اجرایی دولتها که کمتر منبع و مطلبی پیرامون آن یافت می‌شود. از منظر دیگر، این پژوهش به تحلیل بحث آخرین تحولات دولتها و نمونه هایی از تحولات دهه اخیر پرداخته شده که بخشی از آن نیز مربوط به جمهوری اسلامی ایران می باشد. لازم به توضیح است که نگارنده در این پژوهش به تحلیل موضوع روز جمهوری اسلامی ایران، یعنی برجام و پسا تحریم، پرداخته است. در آغاز این مقاله به مبحث مفهوم حاکمیت چه در سطح داخلی و چه در سطح بین المللی پرداختیم، چرا که پیش از این، وظیفه دولت، دخالت در یک سلسله امور محدود ولی حیاتی بود مثل حفظ ارتش، وصول مالیات، برقراری نظم و عدالت، برقراری روابط بین المللی و اموری از این قبیل. ولی به تدریج دولتها و حکومتها، شروع به دخالت در اموری کردند که پیش از آن تنها در بخش خصوصی در آن دخالت می نمود؛ همچون مداخله در اقتصاد و تجارت.

لذا دیگر این امکان وجود نداشت مزایا و مصونیت هایی که بطور سنتی، حقوق بین الملل به دولتها اعطا می نمود، همچنان برای تمامی فعالیتهای دولتها اعطا گردد. چرا که در اینصورت، دولت در مقایسه با تجار از مزایا و مصونیت هایی برخوردار می شد که باعث به هم خوردن اصل رقابت آزاد و ایجاد امکانات غیرقابل توجیه برای دولتها در امر تجارت و اقتصاد می شد. دولتها در اعمال حاکمیت خود، همچنان از مصونیت برخوردار بودند ولی در انجام تصدی، دیگر امکان استفاده از مصونیت برای آنها فراهم نبود. با این تعبیر، جامعه بین المللی همچنان بر پایه حاکمیت برابر دولتها مبتنی بود ولی حدود و ثغور این حاکمیت، از دقت بیشتری برخوردار شد و برخی از اموری که دارای خصیصه حاکمیتی نمی شد، از مصونیت دولتها مستثنی شد. بنابراین این امکان برای محاکم داخلی فراهم شد تا دعاوی مطرح شده علیه دولتهای خارجی را مورد رسیدگی قرار دهند و بتوانند علیه آنها، اقدام به صدور حکم بنمایند. هرچند در ابتدای امر برخی از دولتها با چنین تحولی به مخالفت جدی پرداختند ولی در نهایت، این تفکیک، مورد پذیرش و عنایت حقوق بین الملل و جامعه بین المللی واقع گردید. حقوق مربوط به مصونیت، طی قرون متمادی در رویه دولتها و به خصوص در رویه قضایی محاکم شکل گرفته است.

در این مقاله تحول قاعده مصونیت در قالب مصونیت مطلق یا محدود، اعمال حاکمیت، معیار هدف و معیار ماهیت مصونیت، همینطور اصل مصونیت قضایی و استثنائات مربوطه، همینطور اصل مصونیت اجرایی و

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

استثنائات مربوطه آن در قالب و تقسیمات اموال تجاری، اموال نظامی، اموال دیپلماتیک و اموال بانک مرکزی و نیز دکترین عمل دولت و بررسی آخرین تحولات دولت جمهوری اسلامی ایران در حقوق بین الملل، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

در نتیجه این تحلیل در چارچوب دو اصل مصونیت قضایی و مصونیت اجرایی دو اصل متبلور شد. مصونیت دولتها از صلاحیت محاکم یکدیگر و صدور یک حکم که قصد اجرای آن وجود داشته باشد.

هردوی این مصونیتهای قضایی و اجرایی، در فرآیند شکل گیری خود، در ابتدای امر، واجد جنبه مطلق بودند اما با شکل گیری نظریه مصونیت محدود، ویژگی مطلق خود را از دست دادند و محدود شدند. بطور مثال تدریجاً پذیرفته شد که میتوان از چنین مصونیتهایی صریحاً یا ضمناً اعراض کرد یا یک دولت از بابت اعمال و اموال تجاری خویش نمی تواند به مصونیت استناد کند. بعد از اینکه این دو اصل (مصونیت قضایی و اجرایی) و استثنائات مربوط به آنها مورد بررسی و مداقه قرار گرفت، پدیدار شد که رابطه بین آنها، رابطه تبعیت نیست و نمی توان گفت که هرگاه مصونیت قضایی وجود نداشته باشد، مصونیت اجرایی هم وجود نخواهد داشت.

بررسی ها نشان داده که در پذیرش چنین رابطه تبعیتی میان آن دو مفهوم بین محاکم اختلاف نظر وجود دارد. همینطور نشانگر آن است دولتها نسبت به اقدامات اجرایی علیه اموالشان بسیار حساس ترند تا اینکه صرفاً تحت صلاحیت یک محاکمه خارجی قرار بگیرند و رایی علیه آنها صادر شود.

اما در کنار قاعده مصونیت، نظریه ای بنام دکترین عمل دولت هم وجود دارد که متفاوت از قاعده مصونیت است اما نتیجه اعمال هر دو مشابه می باشد که به آن نظریه اعمال قدرت حاکمیت نیز گفته می‌شود که نمی تواند موضوع هیچگونه چالش، کنترل یا مداخله محاکم داخلی یا خارجی قرار بگیرد.

نهایتاً موضوع برجام، مبحث دیگری است که در انتهای این پژوهش، مورد تحلیل و مداقه قرار گرفته است که در حین بررسی این معاهده چند جانبه به نتایجی می رسیم و با وجود اینکه نتیجه روشن و مشخصی را نمی‌توان برای آن در کشور جمهوری اسلامی ایران در نظر گرفت، اما روشن و مبرهن است که حائز امتیازاتی برای کشورهای طرف معاهده خواهد بود اما پس از تصویب آن، مورد بدعهدی یکی از طرفهای معاهده یعنی دولت ایالات متحده آمریکا قرار گرفته است. جای سوال اینجاست که مگر طرفهای متعهد نباید زیر بار مسئولیت بین المللی معاهدات قرار بگیرند؟ مگر در معاهده امضا شده میان اعضا، نتایج بدعهدی و نقض قوانین و مقررات، مشخص و معین نشده است، آیا دولتی که از روی عمد و بنابر منافع شخصی خود، اجرای آن معاهده را به تاخیر می اندازد، محاکمه ای در پیش نخواهد داشت؟ آیا دولتی که پس از مذاکرات و نشست های طولانی و هدف دار و مشخص، مورد تعرض و بی توجهی و بدعهدی قرار گرفته، نمی تواند آن را فسخ نماید و آیا این برنامه جامع مشترک، جنبه یک جانبه دارد یا چند جانبه و آیا بالاخره معاهده است یا؟

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

آیا وضع قوانین موازی یا دور زدن قوانین، باعث نمی‌شود راه نقض تعهد برای دولتها و بخصوص منجر به فرار دولتها از پذیرش مسئولیت بین المللی و یا حتی سلب مسئولیت بین المللی نمی‌شود که ثمره اش این باشد که مصونیت قضایی و اجرایی دولتی زیر سوال رفته و باعث قدرت گرفتن و نقض تعهدات بین المللی توسط قدرتهای متخاصم نظامی و اقتصادی دنیا بشود؟

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

فهرست منابع و مأخذ

ـ ابوالوفا، احمد. (۱۳۹۳). حقوق دیپلماتیک؛ رهیافت اسلامی، ترجمه سید مصطفی میر محمدی، تهران: انتشارات سمت.

ـ بوشهری، جعفر. (۱۳۹۰). حقوق اساسی اصول و قواعد ۱، تهران: شرکت سهامی انتشار.

ـ خالوزاده، سعید. (۱۳۹۴). حقوق دیپلماتیک و کنسولی، تهران: انتشارات سمت.

ـ روسو، ژان ژاک. (۱۳۶۹). قرارداد اجتماعی یا اصول حقوق سیاسی، ترجمه منوچهر کیا، تهران: انتشارات گنجینه.

ـ زمانی، قاسم. (۱۳۹۲). جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌الملل در قرن بیست و یکم: مجموعه مقالات اهدایی به استاد دکتر محمد رضا ضیایی بیگدلی، تهران: انتشارات شهر دانش.

ـ سادات میدانی، سید حسین. (۱۳۸۸). دادرسی‌های بین‌المللی: دیوان بین‌المللی دادگستری، ادله اثبات دعوی، تهران: انتشارات جنگل.

ـ صدر، جواد. (۱۳۹۳). حقوق دیپلماتیک و کنسولی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

ـ عبداللهی، محسن؛ شافع، میرشهبیز. (۱۳۸۶). مصونیت قضایی دولت در حقوق بین‌الملل، تهران: معاونت پژوهشی، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات ریاست جمهوری.

ـ فلسفی، هدایت الله . (۱۳۹۳). حقوق بین‌الملل معاهدات، تهران: فرهنگ نشر نو

ـ قاضی، ابوالفضل. (۱۳۸۲). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، تهران: دانشگاه تهران.

ـ کدخدایی، عباسعلی؛ داعی، علی. (۱۳۹۰). سلب مصونیت دولت: بررسی تحلیلی قوانین و مقررات ایالات‌متحده امریکا در سلب مصونیت از جمهوری اسلامی ایران نزد محاکم این کشور، تهران: چاپ و انتشارات نهاد ریاست جمهوری.

ـ الماسی، نجاد علی. (۱۳۹۲). تعارض قوانین، تهران: نشر دانشگاهی.

ـ میر عباسی، سید باقر؛ سادات میدانی، سید حسین. (۱۳۸۷، ۱۳۸۹). دادرسی‌های بین‌المللی: دیوان بین‌المللی دادگستری، مسائل روز، چکیده آراء و اسناد، چاپ اول و دوم، تهران: انتشارات جنگل.

ـ میر عباسی، سید باقر؛ سادات میلانی، سید حسین. (۱۳۸۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۹). دادرسی‌های بین‌المللی: دیوان بین‌المللی دادگستری در تئوری و عمل، چاپ اول، چاپ دوم، چاپ سوم، تهران: انتشارات جنگل.

ـ وفایی، منصور ؛ علی پور، عادله. (۱۳۹۴). حقوق کنسولی، تهران: انتشارات مجد.

ـ عبدالهی، محسن. میرشهبیز، شافع، (۱۳۸۶)، مصونیت قضایی دولت در حقوق بین‌الملل، معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات ریاست جمهوری.

ـ کدخدایی، عباسعلی. داعی، علی. (۱۳۹۰)، سلب مصونیت دولت، اداره چاپ و انتشار.

ـ انصاری معین، پرویز. (۱۳۸۹)، مصونیت قضایی دولت‌ها و اموال آنها، نشر میزان.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ـ جمعی از نویسندگان پژوهشکده مطالعات راهبردی غیر انتفاعی، ، (۱۳۹۵)، کتاب برجام؛ سیاستها، دستاوردها و الزامات. مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری.

ـ امینی، اعظم. (۱۳۸۹). مفهوم مصونیت قضایی دولت‌ها و استثناء نقض حقوق بشر، فصلنامه حقوق تطبیقی (نامه مفید)، دوره ۵ (۱۶)، شماره ۲ (۷۹)، از ص ۱۱۹ تا ص ۱۳۸.

ـ حبیبی مجنده، محمد؛ حسینی آزاد، سید علی؛ رحیمی خویی، الناز. (۱۳۹۳). نقد عملکرد ایالات‌متحده آمریکا در نقض مصونیت قضایی دولت‌ها در آیینه حقوق بین‌الملل و رأی ۲۰۱۲ دیوان بین‌المللی دادگستری، فصلنامه حقوقی بین‌المللی، سال سی و یکم، شمارهای ۵۱، از ص ۱۷ تا ص ۹۹.

ـ رمضانی قوام‌آبادی، حسین؛ فرخی، رحمت‌الله؛ جوادی شریف، خدیجه. (۱۳۹۲). مصونیت قضایی دولت خارجی در دادگاه‌های ملی با عنایت به رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه مصونیت صلاحیتی دولت، فصلنامه حقوقی بین‌المللی، سال سی و یکم، شماره‌ی ۸، از ص ۹۵ تا ص ۱۰۰.

ـ زمانی، سید قاسم. (۱۳۷۷). جایگاه قاعده آمره در میان منابع حقوق بین‌الملل، فصلنامه حقوقی بین‌المللی، شمارهای ۲۲، از ص۳۱۷ تا ص ۳۴۴.

ـ سادات میدانی، سید حسین. (۱۳۸۷). اجرای حقوق بین‌الملل در نظم حقوقی کنونی ایران: نظریه‌ها و رویه‌ها، سالنامه‌ی ایرانی حقوق بین‌المللی و تطبیقی، شماره‌ی چهارم، از ص ۱۷۱ تا ص ۲۱۸.

ـ سادات میدانی، سید حسین. (۱۳۹۴). حق دادخواهی و مصونیت قضایی دولت‌ها: رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در اختلاف آلمان و ایتالیا، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره‌ی ۶۹، بهار ۱۳۹۴، از ص ۱۲۵ تا ص ۱۵۸.

ـ سیفی، سید جمال. (۱۳۷۳-۱۳۷۲). وحدت مسؤولیت «قراردادی و غیر قراردادی» بین‌المللی و آثار آن در حقوق معاهدات، فصلنامه تحقیقات حقوقی، پاییز ۱۳۷۲ تا تابستان ۱۳۷۳، شماره ۱۳ و ۱۴.

ـ ظاهری، علیرضا. (۱۳۸۳). تحولات قاعده مصونیت دولت: تأثیر قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران و قانون مبارزه با تروریسم ایالات‌متحده آمریکا، فصلنامه‌ی حقوقی بین‌المللی، شماره‌ی ۳۰، از ص ۱۱۹ تا ۱۷۷.

ـ عبداللهی، محسن؛ خلف رضایی، حسین. (۱۳۸۹). معادله‌ی تعارض اصل مصونیت دولت با قواعد آمره‌ی حقوق بشر، فصلنامه‌ی نامه‌ی مفید، سال بیست و یکم، شماره‌ی ۷۹، از ص ۱۰۱ تا ص ۱۱۸.

ـ عزیزی، ستار. (۱۳۹۲). تعامل مصونیت دولت‌ها و قواعد آمره در پرتو رأی مصونیت صلاحیتی ۲۰۱۲، فصلنامه‌ی حقوق دانشکده حقوق و علوم انسانی، مقاله ۹، دوره ۴۳، شماره ۳، صفحات ۱۴۷ تا ۱۶۶.

ـ عزیزی، ستار. (۱۳۹۲). گستره استثنای شبه جرم در حقوق مصونیت دولت‌ها در آیینه رأی مصونیت صلاحیتی ۲۰۱۲، فصلنامه‌ی نامه‌ی مفید، سال نهم، شماره‌ی ۱۰۰، از ص ۱۴۷ تا ص ۱۶۴.

ـ فلسفی، هدایت الله. (۱۳۷۰). روش‌های شناخت حقوق بین‌الملل: شناخت منطقی حقوق بین‌الملل، فصلنامه تحقیقات حقوقی، شماره ۱۰، از ص ۱۴۷ تا ص ۱۹۰.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ـ کوچلر، هانس. (۱۳۷۹). حق ملت فلسطین در تعیین سرنوشت خود، مبنای صلح خاورمیانه، ترجمه محمد حبیبی، فصلنامه مطالعات فلسطین، سال اول، شماره چهارم، از ص ۷۵ تا ص ۹۴.

ـ هاشمی، حمید. (۱۳۸۸). اجرای تعهدات بین‌المللی در نظام قضائی ایران: ظرفیت‌ها و محدودیت‌ها، فصلنامه‌ی پژوهش‌های حقوقی، سال هشتم، شماره‌ی ۱۵، از ص ۲۲۹ تا ص ۲۵۸.

ـ خضری، سیدمرتضی. پژوهش‌نامه اندیشه‌های حقوقی، استادیار گروه حقوقی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، عنوان مقاله: مصونیت دولت از نگاه حقوق بین‌الملل، ص ۱۱۴.

ـ نواری، علی. عنوان مقاله: مصونیت قضایی دولت و نقص حقوق بشر در پرتو عملکرد دولت‌ها، رویه قضایی و دکترین. فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و پنجم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۰،

ـ امینی، اعظم. مجله نامه سفید، عنوان مقاله: مفهوم مصونیت قضایی دولت‌ها و استثنای نقض حقوق بشر. شماره ۷۹، ۱۳۸۹.

ـ ضیایی بیگدلی، مقاله پژوهش حقوق وسیاست، مصونیت کشورها و مقامات حکومتی از دیدگاه حقوق بین‌الملل، شماره ۴، بهار و تابستان ۱۳۸۹.

ـ خزاعی، حسین. مقاله شناسایی و اجرای احکام داور بین‌المللی.

ـ عبدالهی، محسن. خلفی‌رضایی، حسین. مقاله: با تروریسم: نقض یا استثنای در حال ظهور اصل مصونیت قضایی دولت، اردیبهشت ۱۳۹۲.

ـ خزاعی، حسین. مصونت اجرایی دولت و سازمان مستقل بین‌المللی در مقابل آرای داوری، مجله حقوقی، نشریه‌ی مرکز امور حقوقی بین‌المللی معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری، شماره ۳۴، ۱۳۸۵.

ـ خضری، سیدمرتضی. مقاله مصونیت دولت از نگاه حقوق بین‌الملل، پژوهش‌نامه اندیشه‌های حقوقی، سال اول، پاییز ۱۳۹۱.

ـ نواری، علی. عنوان مقاله: مصونیت قضایی دولت و نقص حقوق بشر در پرتو عملکرد دولت‌ها، رویه قضایی و دکترین. فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و پنجم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۰،

ـ حسینی، فرشته سادات. حاتمی، مهدی. مقاله مصونیت قضایی دولت با تأکید بر رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه‌ی آلمان علیه ایتالیا.

ـ رمضانی‌قوام آبادی، محمدحسین. فرخی، رحمت‌اله. جوادی‌شریف، خدیجه. مقاله مصونیت قضایی دولت خارجی در دادگاه‌های ملی با عنایت به رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه‌ی مصونیت صلاحیتی دولت. مجله حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری، سال سی‌ام، شماره ۴۸، ۱۳۹۲.

ـ سادات میدانی، سیدحسین. مقاله حق‌دادخواهی و مصونیت قضایی دولت‌ها: رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در اختلاف آلمان و ایتالیا، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی قضایی، شماره ۶۹، بهار ۱۳۹۴.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ـ مقاله دادگاه استیناف (بخش مدنی)، استیناف از رای جناب آقای قاضی‌گری، ۳۰ آذر ۱۳۸۶ (برابر با ۲۱ دسامبر ۲۰۰۷)، مجله حقوقی نشریه مرکز امور حقوقی، معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری، شماره۳۸ در سال ۱۳۸۷، ص ۳۲۰

ـ جمشیدی، محمد (۱۳۹۲) «تحریم؛ ابزار آمریکا برای تغییر محاسبه هسته‌ای ایران»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال شانزدهم، شماره چهارم.

ـ شایگان فریده (۱۳۸۰) شورای امنیت سازمان ملل متحد و مفهوم صلح و امنیت بین‌المللی، تهران: دانشگاه تهران.

ـ پارسانیا، نفیسه (۱۳۸۹) اصول تفسیر کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بشر، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

ـ شاپوری، مهدی (۱۳۹۴) «نتایج و پیامدهای توافق جامع هسته‌ای برای ایران»، پژوهشنامه دفاع مقدس، سال چهارم، شماره ۱۳، بهار.

ـ احمدیان، حسن (۱۳۹۵) «رقابت منطقه‌ای عربستان با ایران و چشم انداز آن»، ماهنگار دیدبان امنیت ملی، شماره ۴۸و۴۹.

ـ حسینی، دیاکو (۱۳۸۹) ژئوپولیتیک، روسیه هارتلندی و دروغ‌های تاریخی، دیپلماسی ایرانی، ۲ شهریور.

گ ابوالحسن شیرازی، حبیب‌اله (۱۳۹۴)، «کالبد شناسی مذاکره هسته‌ای ایران و آمریکا تا حصول برجام و تصویب قطعنامه ۲۲۳۱»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، سال ۸، شماره ۳۰، صص۵۶-۹.

ـ خانلری المشیری، علی. (۱۳۷۷). مصونیت کیفری بین‌المللی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه تهران.

ـ لسانی، نسیبه. (۱۳۹۱). مصونیت در حقوق جزای بین‌الملل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه گیلان.

ـ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. مصوب ۱۳۵۸ (با تغییرات و اصلاحات و متمم).

ـ قانون اساسی مشروطیت، مصوب ۱۲۸۵.

ـ میثاق حقوق مدنی و سیاسی، مصوب ۱۹۶۶.

ـ «متن کامل اولین گزارش وزارت امور خارجه به مجلس درباره اجرای برجام»، خبرگزاری تسنیم ۱۳۹۵/۰۱/۲۹

ـ تصویب قطعنامه پیشنهادی ۱+۵ درباره «ابعاد نظامی احتمالی» برنامه هسته‌ای ایران»، ۱۳۹۴/۰۹/۲۴

http://jamejamonline.ir

ـ «آزمایش موشکی ایران و نشست امروز شورای امنیت سازمان ملل؛ مواضع و رویکردها»، ۱۳۹۴/۱۲/۲۴

www.iran.ir AIPAC Welcomes Senate Call to Sanction Iran Central Bank", (2011. 08. 09)

ـ «متن اولین گزارش وزارت امور خارجه به مجلس درباره اجرای برجام»، خبرگزاری تسنیم ۱۳۹۵/۰۱/۲۹

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

ـ «متن دومین گزارش وزارت امور خارجه به مجلس درباره اجرای برجام»، خبرگزاری تسنیم ۱۳۹۵/۰۵/۲۶

ـ تابناک (۱۳۹۴)، ژنرال آینده آمریکا، دلیل بی‌اعتمادی ایران به آمریکا را نمی‌دانستند

https://www.youtube.com

ـ «امضای ۱۱ تفاهمنامه با شرکت‌های نفتی برتر جهان»، شبکه نفت و انرژی، ۲۳ تیر ۱۳۹۵.

ـ خبرگزاری فارس (۱۳۹۲) «رییس دفتر سیاسی سپاه پاسداران: انتخابات یازدهم ریاست جمهوری چند لایه و با نتایج غیر قابل پیش‌بینی است»، ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۲.

__ http://www.mfa.gov.ir

بانک مرکزی ایران، بی‌تا http://www.cbi.ir/simplelist/1589. aspx

__ Akande, Dapo; Shah, Sangeeta. (2011). Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts,The European Journal of International Law, Vol. 21, no. 4 .

__ Bozorgmehr,Najmeh&Politi,Jmaes(2016)Italy extends $5bn credit line and export guarantees to Iran. Financial Times Middle East. Available from: http//:www.ft.com/cms/s/0/aac121ae-00c2-11e6-99cb-83242733f755. htm1# axzz4H2zEgFVb.

__ Askari, Hossein(2003) Case Studies of U. S. Economic Sanctions: The Chinese, Cuban, and Iranian Experience, Greenwood publishing Group.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-10-30]